

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Musiiikin koulutus

Laura Asikainen

MUSIIKINOPISKELIJANA FREIBURGISSA

Opinnäytetyö
Toukokuu 2019

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2019
Musiikin koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Laura Asikainen

Nimeke
Musiikinopiskelijana Freiburgissa

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön aihe on lukukausi Freiburg im Breisgauissa, Saksassa. Työssä käydään läpi vaihto-opiskeluun liittyviä yleisiä käytännön asioita ja pohditaan, kuinka erilaiset opetustavat ja kurssitarjonta vaikuttavat oppimiseen ja motivaatioon. Tarkemman tarkastelun kohteeksi on valittu muutama vaihdon aikana suoritettu kurssi, ja niiden toteutusta on vertailtu tekijän aiemmin suorittamiin samankaltaisiin kursseihin. Työn tarkoitus on jakaa kokemuksia vaihto-opiskelusta ja antaa vinkkejä sitä suunnitteleville musiikinopiskelijoille.

Työ pohjautuu pitkälti tekijän omiin kokemuksiin. Yleisiä vaihto-opiskeluun liittyviä asioita käsittelevässä osiossa on käytetty lähdekirjallisuutena ulkomaille muuttamista käsittelevää kirjallisuutta, johon omia kokemuksia on vertailtu. Ajatuksia kulttuurishokista ja sen kokemisesta on kerätty myös tekijän vaihtoon liittyvästä blogista.

Loppupohdinnassa on kerrottu ajatuksia vaihto-opiskelun jälkeen sekä tarkasteltu sen hyödyllisyyttä opintoja ja tulevaisuutta ajatellen. Lisäksi on pohdittu vaihdon vaikutuksia omien ammatillisten valmiuksien sekä oman muusikkouden kehittymiseen.

Kieli
suomi

Sivuja 23

Asiasanat
musiikki, vaihto-opiskelu, Freiburg, Saksa

THESIS
May 2019
Degree Programme in Music

Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +350 13 260 600 (switchboard)

Author
Laura Asikainen

Title
As a Music Student in Freiburg

Abstract

The topic of this thesis is a semester in Freiburg im Breisgau, Germany. The thesis surveys general practical issues related to exchange studies and discusses how different teaching methods and offered courses affect learning and motivation. Some of the courses completed during the exchange have been selected for a more detailed review and implementation of these courses has been compared with similar courses previously attended by the author. The purpose of this thesis is to share experiences of exchange studies and to give tips to music students who are planning studying abroad.

The thesis is largely based on the author's own experiences. Literature on moving abroad was used as a source in the section on general exchange-related issues and own experiences were compared to it. Thoughts about cultural shock and how it was experienced were also collected from the author's blog.

The thoughts after the exchange have been shared in the final contemplation and its benefits for studies and future have been reviewed. In addition, the impact of exchange on the development of professional skills and development as a musician has been discussed.

Language
Finnish

Pages 23

Keywords

music, exchange studies, Freiburg, Germany

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Vaihto-opiskelu.....	6
2.1	Yleistä vaihto-opiskelusta.....	6
2.2	Vaihto-opiskelijaksi Karelia-ammattikorkeakoulusta	8
2.3	Erasmus+	8
3	Vaihtoon lähteminen.....	9
3.1	Käytännön asiat	9
3.2	Mietteet ennen lähtöä.....	10
4	Elämää vaihto-opiskelijana Saksassa	11
4.1	Freiburg.....	11
4.2	Käytännön asiat ulkomailla	12
4.3	Ajatuksia kulttuurishokista.....	12
5	Musiikin opinnot Saksassa	13
5.1	Hochschule Macromedia.....	13
5.2	Songwriting ja Arrangement & Composition	14
5.3	Musiikin teoria	16
5.4	Lauluopinnot.....	18
6	Pohdinta	20
	Lähteet	23

1 Johdanto

Opinnäytetyöni aiheeksi valikoitui opiskeluvaihtoni Saksassa. Olen aina ollut kiinnostunut kansainvälisyydestä osana opintoja, ja kun mahdollisuus lähteä vaihtoon koitti, koin luontevaksi valita sen myös opinnäytetyöni aiheeksi. Maailman muuttuessa koko ajan kansainvälisemmäksi on vaihto-kokemuksesta varmasti hyötyä alalla kuin alalla työelämässä.

Kansainvälisyys opinnoissa on minulle jo entuudestaan tuttua aiemmista opinnoistani. Opiskelin vuosina 2014 - 2016 maatalousalan perustutkinnon eläintenhoidon koulutusohjelmassa Koulutuskeskus Salpauksella Asikkalassa. Eläintenhoitajaksi opiskellessani vietin kaksi kuukautta Wienissä löytöeläintalolla työssäoppimassa. Nuo kaksi kuukautta olivat erittäin miellyttävä kokemus ja jättivät niin paljon hyviä muistoja, että halusin kokea, minkälaista on koulumainen opiskelu vieraassa kulttuurissa.

Kuten viimeksi suuntautui vaihtoni tälläkin kertaa saksankieliseen maahan. Kohteenani oli Freiburg im Breisgau Saksassa. Olen opiskellut saksan kieltä ala-asteen viidenneltä luokalta saakka, joten yksi vaihdon tavoitteista on kielitaitoni vahvistaminen varsinkin puhumisen osalta.

Toinen tärkeä tekijä siihen, että päädyin vaihto-opiskeluun on Karelia-ammattikorkeakoulun musiikin koulutuksen lakkautuminen. Varsinkin muusikko-linjalla opiskellessani en koe saavani enää Joensuussa tarpeeksi monipuolista ja ammattitaitoani edistävää opetusta, kun muusikoille tarkoitettuja kursseja ei käytännössä ole enää ollenkaan. Kurssimäärän suppeudella ja koulutuksen lakkautumisen mukanaan tuomalla ilmapiirillä on myös ollut vaikutusta omaan motivaatiooni musiikin opiskelun ja oman muusikkouden etsimisen suhteen. Onkin mielenkiintoista nähdä, vaikuttaako vaihto-opiskelu myös näihin asioihin. Vaihdossa kurssitarjonta on monipuolisempaa, ja pystyn helpommin täydentämään opintojani itselleni sopivia ja mielenkiintoisia kursseja valitsemalla.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata omia kokemuksiani ja antaa vinkkejä muille vaihtoa suunnitteleville musiikinopiskelijoille. Tarkastelen myös eroja musiikin opiskelussa Suomen ja Saksan välillä ja tutkin vaihto-opiskelun vaikutuksia omaan musiikilliseen kehittymiseeni. Pyrin antamaan rehellisen kuvan omista mietteistä vaihto-opiskeluun ja musiikin opintoihini liittyen. Musiikinopiskelijan vaihtokokemuksista on aiemmin tehty opinnäytetyö (Pekonen 2005) Karelia-ammattikorkeakoulussa, mutta sen ollessa yli kymmenen vuotta vanha kaipaavat asiat varmasti jo päivitystä.

2 Vaihto-opiskelu

2.1 Yleistä vaihto-opiskelusta

Päätös lähteä vaihtoon syntyy jokaisen kohdalla erilaisista syistä, ja lähtöön valmistautumiseen liittyy monenlaisia tunteita. On normaalia alkaa itse kyseenalaistamaan oman lähtönsä motiiveja, ja lähipiiri voi edesauttaa tätä luettelemalla kaikki syyt, miksi ei kannata lähteä ja mitä riskejä siihen liittyy. Päätös on kuitenkin jokaisen oma, joten muiden mielipiteistä ei kannata tällaisessa tilanteessa välittää. Lähtemättä jättäminen voi harmittaa koko loppuelämän ajan. (Salonen 2010, 57.)

Vaihto-kohteeseen on hyvä tutustua jo etukäteen lukemalla kohteesta kertovaa kirjallisuutta tai tutustua siihen internetissä. Paikan päällä ollessa on hyvä muistaa, että aina voi kysyä neuvoa paikallisilta. Monesti ihmiset tekevät helposti välittävissä olevia virheitä, koska eivät viitsi tai uskalla kysyä apua. (Salonen 2010, 66.)

Vaihdon aikana ilmenee yleensä erilaisia tunteita, ja vastassa on monesti kulttuurishokki. Tämä kulttuurishokki ja uuteen kulttuuriin sopeutuminen voidaan yleensä jakaa viiteen vaiheeseen: alkunnostus, kriisi, sopeutuminen, kotiutuminen ja paluushokki. (Karelia-ammattikorkeakoulun opiskelijaportaali 2018.)

Alkuinnostus, jota kutsutaan myös turistivaiheeksi, on nimensä mukaisesti intoa ja kiinnostusta uutta kotimaataan kohtaan. Kaikki on uutta ja jännittävää ja koetaan, että asiat ovat paremmin kuin kotimaassa. Jos vaihdossa on vain lyhyen ajan, ei välttämättä etene koskaan tästä vaiheesta seuraavaan. (EVTEK-ammattikorkeakoulun opinto-opas 2018.)

Kun alkuinnostus hiipuu, iskee seuraavaksi kriisi. Tässä vaiheessa huomataan kaikki uudessa kulttuurissa huonosti olevat asiat ja monet asiat alkavat ärsyttää. Tämä vaihe onkin se varsinainen kulttuurishokkivaihe, johon liittyy usein turhautuneisuutta ja väsymystä sekä ärtymystä. Kun tästä vaiheesta selvitään, alkaa sopeutuminen. (EVTEK-ammattikorkeakoulun opinto-opas 2018.)

Uuteen kulttuuriin sopeuduttaessa hyväksytään, että vieras kulttuuri on erilainen, kuin se mistä on itse tullut. Asiaa ei nähdä enää hyvänä tai huonona, vaan aletaan pikkuhiljaa mennä kohti kotiutumista ja itsensä hyväksymistä osaksi vierasta kulttuuria. Kotiutumiseen liittyy tunne, että on vieraassa kulttuurissa kuin kotonaan, ja se vaatii kyseisen kulttuurin syvällistä tuntemusta. Siksi kyseiseen vaiheeseen eteneminen voi viedä vuosia. (EVTEK-ammattikorkeakoulun opinto-opas 2018.)

Viimeisenä vaiheena on paluushokki, joka on joskus vaihto-opiskelijoilla jopa suurempi kuin itse mahdollinen kulttuurishokki. Aika vieraassa maassa on mennyt nopeasti, ja saattaa tuntua, että ei olisi vielä valmis jättämään uutta ympäristöä. On juuri ehtinyt kiintyä uusiin ihmisiin ja uuteen kaupunkiin, ja palaaminen vanhoihin kuvioihin tuntuu tylsältä ja vaatii sopeutumista. (EVTEK-ammattikorkeakoulun opinto-opas 2018; Karelia-ammattikorkeakoulun opiskelijaportaali 2018.)

Näiden erilaisten vaiheiden tunnistaminen on tärkeää, jotta osaa suhtautua niihin vaihdon aikana oikein. On hyvä miettiä jo etukäteen, mikä auttaa itseä selviytymään eri vaiheista. Esimerkiksi itselleen harrastuksen hankkiminen ja rutiinien muodostaminen voivat olla apuna luomassa turvaa uudessa ympäristössä. (EVTEK-ammattikorkeakoulun opinto-opas 2018.)

2.2 Vaihto-opiskelijaksi Karelia-ammattikorkeakoulusta

Karelia-ammattikorkeakoulusta vaihtoon lähteminen on tehty mukavan yksinkertaiseksi. Koulun nettisivuilta löytyy lista kunkin alan yhteistyökorkeakouluista, joihin on voimassa olevat yhteistyösopimukset. Vaihtoon voi lähteä yhdeksi lukukaudeksi tai koko vuodeksi. Myös lyhyemmät vaihdot ovat mahdollisia, mutta eivät niin yleisiä, ja ovat yleensä hankalampia järjestää. Oma vaihto-opiskeluni kesti viisi kuukautta eli yhden lukukauden.

Vaihto-asioissa auttaa kansainvälisyystoimisto sekä joka alalla myös oma kansainvälisyyskoordinaattori. Heidän puoleensa voi kääntyä jokaisessa mieltä askarruttavassa vaihtoon liittyvässä asiassa. Kansainvälisyystoimisto järjestää myös infotilaisuuksia vaihdosta kiinnostuneille ja lähtöorientaation vaihtoon lähtijöille.

Omalla kohdallani vaihtoon hakeutuminen tapahtui muutaman mutkan kautta, koska en löytänyt koulun listoilta omia tarpeitani tukevaa vaihtoehtoa. Saksankielisissä maissa ei ollut valmiiksi yhteistyökouluja, joten päätin lähteä etsimään mahdollista kohdetta itse. Kohteen etsimisessä toimi suurena apuna yksi musiikinopettajistamme, joka tunsu muita opettajia ympäri Eurooppaa. Hänen kanssaan otimme yhteyttä toiseen opettajaan Saksassa, ja yhteistyösopimus Freiburg im Breisgauissa sijaitsevan Hochschule Macromedian kanssa saatiin syntymään.

2.3 Erasmus+

Erasmus+ on Euroopan unionin ohjelma, joka rahoittaa eurooppalaista yhteistyötä. Ohjelma on tarkoitettu peruskouluille, ammattikouluille, lukioille, korkeakouluille sekä urheiluorganisaatioille, ja sen tehtävä on tarjota mahdollisuuksia opiskella, tehdä vapaaehtoistyötä tai hankkia työkokemusta ulkomailla. Nykyisen ohjelman toteutus alkoi vuonna 2014 ja jatkuu vuoteen 2020. (About Erasmus+ 2018.) Erasmus-ohjelmassa ovat mukana EU-maat sekä Islanti, Norja, Liechtenstein, Turkki ja Makedonia. Näiden lisäksi kumppanivaltioita, jotka voivat osallistua osittain, on noin 150. (Karelia-ammattikorkeakoulun opiskelijaportaali 2018.)

Erasmus+-ohjelmaan sisältyy myös OLS-kielitesti, joka on verkossa tehtävä kielitaidon testaus ja valmennus. Lyhenne OLS tulee sanoista Online Linguistic Support. Testi tehdään ennen vaihtoa ja vaihdon jälkeen. Kielitestin tuloksen ollessa B1 tai sitä alhaisempi, saa testin suorittaja kutsun kielikurssille. Myös tuota paremman tuloksen saaneet voivat halutessaan osallistua kurssille. Kielitesti on vaihtoon lähtijöille pakollinen. (Karelia-ammattikorkeakoulun opiskelijaportaali 2018.)

3 Vaihtoon lähteminen

3.1 Käytännön asiat

Vaihtoon lähtemiseen liittyy monia hoidettavia käytännön asioita. Näiden asioiden hoitaminen kannattaa aloittaa jo hyvissä ajoin, kun lähtö on varmistunut. Sain vaihtokoululta listan asioista, jotka tulee huolehtia ennen vaihtoon lähtöä. Näihin oli listattuna vakuutukset, saksalaisen pankkitilin avaaminen, puhelinliittymä sekä asunnon hakeminen. Karelian listalta taas löytyvät ISIC-kortin (kansainvälinen opiskelijakortti) tilaaminen, opintotuen hakeminen, Valtteri-tehtävät (vaihtoon valmistavia tehtäviä) sekä kielitesti.

Puhelinliittymän kohdalla päädyin pitämään Suomen liittymäni voimassa. Päivitin liittymäni sellaiseen, mikä sisältää mobiilidatan käyttöä EU-maissa, joten pystyin käyttämään nettiä lähes normaalisti kohteessa ollessani. Nykyään lähes kaikissa kahviloissa ja muissa julkisissa tiloissa on käytössä WiFi, jolloin paikallisen kännykkäliittymän hankkiminen voi olla melko turhaa ja kallista. Suomalainen liittymä toimi vaihto-aikanani hyvin.

Saksalaisen pankkitilin avaamisen koin myös turhana. Pankkikorttini toimi kaikkialla aivan normaalisti, eikä raha-asioiden kanssa tullut missään vaiheessa ongelmia. Luulen, että pankkitilin avaaminen on järkevää, jos valuutta on lähtömaassa jokin muu kuin euro. Suomalaisella pankkikortilla rahaa pystyi nostamaan kohteessa ilman lisämaksuja kaikkien pankkien automaateista.

Asunnon hakemiseen on hyvä odottaa ohjeita vastaanottavalta korkeakoululta. Sain itse koululta listan linkkejä, joista asuntoa voi etsiä ja kehotuksen hakea asuntoa ensisijaisesti Studierendenwerkiltä, joka on paikallinen opiskelijayhdistys. Omalla kohdallani kävi kuitenkin niin, että en saanut asuntoa tätä kautta, vaan jouduin etsimään asuntoa yksityisiltä markkinoilta. Muutama päivä ennen lähtöä löysin Wg-Gesucht-sivustolta ilmoituksen Goethe-instituutin guesthousesta, josta oli mahdollista vuokrata huone, vaikka guesthouse oli tarkoitettu ensisijaisesti kielikurssilaisille. Huoneen vuokra ylitti suunnitellun budjettini, mutta se oli sillä hetkellä ainoa vaihtoehto, joten tartuin siihen.

Vaihto-opintoihini hain apurahaa Karelia-ammattikorkeakoululta (Erasmus-apuraha) sekä Willian ja Ester Otsakorven Säätiöltä, joista molemmista apuraha myös myönnettiin. Apurahaa kannattaa ehdottomasti hakea Erasmus-apurahan lisäksi muualta, jos se on mahdollista. Itselläni ainakin rahaa kului ajateltua enemmän, ja on hyvä, jos rahaa on tarpeeksi myös yllättäviin menoihin.

3.2 Mietteet ennen lähtöä

Vielä lähtöä edeltävinä päivinäkin ajatus vaihtoon lähtemisestä tuntui kummallisen etäiseltä. Olin matkasta innoissani, eikä yksin lähteminen tuntunut ollenkaan pelottavalta. Pidin mielessä, että kohteessa on kyllä muitakin ihmisiä ja aina voi kysyä apua tarvittaessa, ja että yksin ei tarvitse selviytyä. Pysin myös ajattelemaan, että aina pääsisi lähtemään takaisin kotiin, jos jostain syystä vaihdossa oleminen ei tuntuisikaan ollenkaan hyvältä.

Asuntotilanteen suhteen ehdin hieman hätääntyä, mutta onneksi sekin ratkesi juuri ennen lähtöä saatuani Goethe-instituutilta huoneen. Olin jo varautunut etsimään asuntoa vasta paikan päällä, ja olin varannut huoneen hostellista ensimmäiseksi viikoksi. Jo ennen asunnon löytymistäkin olin kuitenkin positiivisella mielellä liikkeellä ja ajattelin, että kaikki kyllä aina järjestyy.

Musiikin opintoja odotin innolla. Tiesin, että tulen osallistumaan kursseille jollaisilla en ollut aikaisemmin ollut. Pääsisin kehittämään itseäni muusikkona ja oppimaan uusia asioita. Osa kursseista myös jännitti samasta syystä. Päässäni pyörimonia kysymyksiä ja huoli omasta osaamisesta. Mikä on yleisen osaamisen ja kurssien haastavuuden taso? Entä jos omat taitoni eivät riitä ja epäonnistun? Kyseessä olisi kuitenkin oman valmistumiseni kannalta tärkeitä kursseja, koska koko vaihdossa tehtävä työmääräni oli laskettu sen mukaan, että saan tehtyä loput puuttuvista opinnoista. Asioiden etukäteen kauhistelusta ei tässäkään tilanteessa ollut mitään hyötyä, joten pyrin karistamaan ajatukset pois ja odottamaan, että näen tilanteen paikan päällä.

4 Elämää vaihto-opiskelijana Saksassa

4.1 Kohteena Freiburg

Freiburg im Breisgau sijaitsee Lounais-Saksassa, Baden-Württembergin osavaltiossa, ja kaupungin asukasluku on noin 230 000 (Citypopulation 2019). Freiburg on yliopistokaupunki, ja sen suuri yliopisto Albert-Ludwigs-Universität on yksi Saksan vanhimpia (Study.EU 2019). Kaupungin keskustana toimii kaunis vanhan kaupungin alue, jonka ytimessä pääsee liikkumaan ainoastaan jalan ja raitiovaunuilla. Myös polkupyöriä näkee katukuvassa hyvin paljon.

Luonto kaupungin ympärillä on todella kaunista, ja Freiburg onkin hyvä kohde ulkoilmaihmiselle. Läheltä löytyy Schwarzwald ("Mustametsä") upeine vuorineen ja vanhoine havumetsineen. Siellä on paljon erilaisia vaellusreittejä ja talvella pääsee myös hiihtämään ja laskettelemaan. Kaupungista ei tarvitse lähteä kauas lenkkeilymaastojen perässä, vaan heti kaupungin kupeessa olevat kukkulat Schlossberg ja Schönberg tarjoavat hyviä reittejä ulkoiluun.

4.2 Käytännön asiat ulkomailla

Vaikka nykyään lähes kaikkialla puhutaan englantia, ei muutamalta kielimuuri-ongelmalta vaihdon aikana vältytty. Varsinkaan vanhemmat ihmiset eivät mielellään puhuneet englantia, ja jos en olisi ymmärtänyt sanaakaan saksaa, olisi vastassa ollut varmasti paljon enemmän ongelmia. Monissa paikoissa kävikin niin, että vaikka kysymyksen esitti englanniksi, vastauksen sai silti saksaksi.

Asumisjärjestelyt muuttuivat vielä vaihdon aikana, kun sain erään toisen suomalaisen vaihto-opiskelijan kautta kuulla hänen kämppäkaverinsa etsivän alivuokralaista opiskelija-asuntolan huoneeseensa. Niinpä pääsin muuttamaan vaihtoni viimeisiksi kolmeksi kuukaudeksi opiskelija-asuntolaan kimppakämppään viiden muun opiskelijan kanssa. Vaihdossa ollessaan kannattaa ehdottomasti jakaa vastaan tulleita ongelmiaan muiden vaihto-opiskelijoiden kanssa, sillä koskaan ei voi tietää, löytyisikö joltakin ongelmaan ratkaisu.

Vapaa-aikanani halusin matkustella mahdollisimman paljon. Mielestäni vaihto-opiskeluajan parhaita puolia olikin se, että pääsi näkemään kohdekaupungin lisäksi halutessaan myös monia muita kaupunkeja ja jopa maita. Freiburg oli sijaintinsa kannalta hyvässä paikassa, koska Ranska ja Sveitsi olivat ihan vieressä.

4.3 Ajatuksia kulttuurishokista

En tiedä johtuiko siitä, että olen asunut hetken ulkomailla aiemminkin, mutta en varsinaisesti kokenut kulttuurishokkia ja sen eri vaiheita. Totta kai uuteen kaupunkiin tutustuminen oli mukavaa, ja koko vaihdon ajan sieltä löytyi uusia tutkimisen arvoisia paikkoja. Silti olin koko ajan tietoinen siitä, että olen vieraassa kulttuurissa ja jotkin asiat ovat siellä eri lailla kuin Suomessa, osa hyvässä ja osa huonossa mielessä, eikä se tullut minulle yllätyksenä eikä alkanut missään vaiheessa sen enempää ärsyttää. Blogiini olen kirjoittanut marraskuun loppupuolella seuraavasti:

Eipä ole tullut pariin viikkoon kirjoiteltua tänne. Arki on rullannut mene-mään omalla rutiinillaan, eikä ole oikeastaan tapahtunut mitään erikoista. (Asikainen 2018.)

Olin siis jo reilun kuukauden oleskelun jälkeen tottunut rutiiniin siellä, eikä arki tuntunut sen erikoisemmalta kuin Suomessakaan. Arkipäivät kuuluivat koulussa, ja viikonloppuisin oli yleensä jotain erikoisempaa aktiviteettia, kuten vaellusretkiä ja kaupunkivierailuja. Suomessa ei viikonloppuisin tule tehtyä niin paljon erikoisia asioita, mutta silti en kokenut sitä vaihdossa ollessa mitenkään normaalista elämästä poikkeavana.

Voisin omalla kohdallani todeta, että koen siirtyneeni lyhyen turistivaiheen jälkeen suoraan sopeutumisvaiheeseen. Olo oli melko lailla samanlainen, kuin olisi muuttanut toiseen kaupunkiin Suomessa. Myöskään suurempaa paluushokkia en kokenut. Kirjoitin blogiini takaisin Suomeen saapumisen jälkeen asiasta näin:

Suomeen paluu tuntui alkuun vähän hassulta, mutta olin jo parin viimeisen viikon ajan odottanut sitä. Viimeiseen pariin viikkoon ei ollut enää koulua, joten ylimääräistä aikaa oli paljon. Freiburg on melko pieni kaupunki ja alkoi 5 kuukauden jälkeen olla aika nähty, joten osa päivistä meni vähän peukaloita pyöritellessä ja kotiinlähtöä odotellessa. – – Suomeen palattua kaikki täällä oli niin kuin ennenkin ja paluu arkeen oli helppo. Ihan niin kuin ei olisi ollutkaan poissa. (Asikainen 2019.)

5 Musiikin opinnot Saksassa

5.1 Hochschule Macromedia

Hochschule Macromedia on Freiburg im Breisgauissa sijaitseva korkeakoulu. Se on perustettu 2011, jolloin Freie Hochschule für Grafik-Design & Bildende Kunst Freiburg, Jazz & Rock Schulen Freiburg sekä International Music College Freiburg yhdistettiin yhdeksi korkeakouluksi. Yhdistymisen jälkeen koulu tunnettiin vielä nimellä Hochschule für Kunst, Design und Populäre Musik (lyhennettynä hKDM). Näin ollen, vaikka koulu itsessään on melko uusi, on sillä jo pitkä kokemus takanaan erillisten oppilaitosten myötä. (Hochschule für Kunst, Design und

Populäre Musik 2018.) Syksyllä 2018 hKDM yhdistyi Hochschule Macromedian kanssa. Korkeakoululla on kampuksia myös muissa kaupungeissa ympäri Saksaa, esimerkiksi Berliinissä, Münchenissä ja Kölnissä. (Hochschule Macromedia 2018.)

Hochschule Macromedia tarjoaa tutkintoja kuvataiteessa, musiikissa, designissa, mediassa sekä eri alojen johtotehtävissä. Musiikin ammattikorkeakoulututkinnon osalta valittavana on kolme eri opintolinjaa, jotka ovat pedagogiikka, esiintyminen sekä tuottaminen ja lauluntekeminen. Näiden lisäksi on tarjolla myös vuoden mittainen varsinaisiin opintoihin valmistava koulutus eli Vorstudium. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaminen musiikissa ei ole kyseisessä koulussa mahdollista. (Hochschule Macromedia 2019.) Musiikin opiskelu tapahtui kansainvälisessä ympäristössä monien opiskelijoiden ollessa kotoisin muualta kuin Saksasta ja kurssien opetus oli englanniksi.

Vaihto-opiskelijana pystyin valitsemaan kursseja kaikilta kolmelta opintolinjalta. Olin mukana kahdessa eri bändissä, joista toisen kanssa myös äänitettiin pari kappaletta studiossa, opiskelin musiikin teoriaa, säveltämistä ja sovittamista, laulunkirjoitusta, bassonsoittoa sekä pääinstrumenttini laulun ja sivuinstrumenttini pianon opintoja. Seuraavaksi keskityn tarkastelemaan lähemmin muutamaa edellä mainituista kursseista.

5.2 Songwriting ja Arrangement & Composition

Kyseiset aineet, eli suomennettuna laulunkirjoitus sekä sävellys ja sovitus, olivat kaksi erillistä kurssia, mutta koska niiden sisältö oli pitkälti samanlainen, puhun niistä tässä samassa kappaleessa. Valitsin molemmat kurssit, koska ne tukevat hyvin muusikon suuntautumisopintojani, eikä samanlaisia kursseja olisi juurikaan ollut valittavina omassa korkeakoulussani. Sävellys ja sovitus -kurssi oli kaikille opiskelijoille pakollinen ja laulunkirjoituskurssi kuului osaksi tuottaminen ja lauluntekeminen -opintolinjaa.

Molempia kursseja odotin lähtökohtaisesti kauhunsekaisin tuntein. Olen aina ollut kiinnostunut oman musiikin säveltämisestä, mutta samalla se on tuntunut hirvittävän vieraalta. Minusta on aina tuntunut, ettei minulla ole siihen kykyjä enkä ole saanut mistään muualtakaan siihen tarvittavia työkaluja. En oikein tiennyt, mitä odottaa kursseilta, mutta toivoin, että lähestyminen aiheeseen olisi jotenkin kevyempi ja liikkeelle lähdettäisiin pienemmistä palasista. Olin aiemmin ollut Kareliassa yhdellä tietokoneavusteisen säveltämisen ja sovittamisen kurssilla, mutta sielläkään en kokenut saavani tarpeeksi yksinkertaisia tehtäviä, jotta olisin päässyt asiassa alkuun.

Kyseisellä kurssilla oli lyhyt teoriaosuus, jossa asiaa käsiteltiin rytmien voimakkuussuhteiden, epävakaiden ja vakaiden äänien sekä purkautumisten kautta: omaan lähtötasooni nähden aivan liian teoreettisesti. Teoriaosuuden jälkeen tehtäväksi tuli tehdä alusta loppuun oma kappale ja äänittää se. Miten se nyt sitten oikeastaan kuuluisi tehdä? Mistä lähdetään liikkeelle? Mistä keksitään idea? Olin kurssin kanssa todella hukassa ja sain loppujen lopuksi kasattua jonkinlaisen kappaleen, mutta oma muusikkouteni oli ottanut kurssista ison kolauksen. Näinkö vaikeaa laulunkirjoitus oikeasti on?

Hochschule Macromediassa lähestymistapa oli helpotuksekseni erilainen. Tunneilla saatiin kotitehtäviksi paljon pieniä harjoituksia, joissa esimerkiksi melodia oli valmiina ja siihen piti keksiä soinnut, tai vaihtoehtoisesti koko muu tausta oli valmiina, mutta piti säveltää melodia tietylle instrumentille. Välillä laulunkirjoitustunneilla saimme opettajan kirjoittamat valmiit lyriikat, joista tuli tehdä valmis kappale. Kaikenlaisia valmiita tuotoksia kuunneltiin myöhemmin yhdessä tunneilla, ja kaikki saivat antaa rakentavaa palautetta. Varsinaista säveltämisen ja sovittamisen teoriaa ei lähdetty puimaan ollenkaan erikseen. Sitä tuli pikkuhiljaa kotitehtävien tarkastamisen ohella, kun esimerkiksi huomattiin jonkin melodiaäänien sopivan johonkin kohtaan huonosti ja lähdettiin yhdessä miettimään, miksi näin on.

Ilmapiiiri molemmilla tunneilla oli todella kannustava, ja vaikka omien pientenkin kotitehtävien kuunteleminen yhdessä luokan kanssa oli aluksi hyvin pelottavaa, siihen tottui kuitenkin lopulta. Koin kotitehtävät todella hyvänä aivojen herättelynä

säveltämistä ajatellen ja niiden läpikäyminen sekä analysoiminen yhdessä toi teoriapuolta mukaan ihan huomaamatta. Muilta saatu positiivinen ja rakentava palaute auttoi palauttamaan uskoa omaan tekemiseen ja myös motivoi tekemään lisää. Mielestäni oli tärkeää, että palautteen antaminen toisille oli spontaania, eikä kenenkään tarvinnut antaa palautetta, mutta halutessaan sen sai toki tehdä. Tämä loi tunteen, että kuulija oikeasti piti kuulemastaan ja halusi kertoa sen äänen, eikä sanonut asioita vain koska hänen oli pakko.

Aiempi huono kokemus sävellyskurssista unohtui näiden kurssien ansiosta ja pikkuhiljaa kurssien edetessä luottamus itseeni ja omiin kykyihini laulunkirjoittajana kasvoi. Kotitehtäviä tehdessä huomasi oman korvan ja sävellystaidon kehittyvän, mikä motivoi säveltämään lisää. Huomasin myös, että erilaisia melodiapätkiä ja laululyriikoita alkoi kehittyä spontaanisti omassa päässä sen kummemmin asiaa ajattelematta. Vaihdon aikana syntyikin useampi oma kappale myös kotitehtävien ulkopuolella.

Tällaisia kursseja pitäisi ehdottomasti olla valinnaisena, jollei jopa pakollisena osana musiikinopintoja. Muusikon työssä laulunkirjoitus ja kappaleiden sovittaminen ovat työhön liittyvää arkipäivää ja mielestäni on ihan kummallista, että nämä eivät kuulu pakollisina osaksi ammattiin tähtääviä opintoja. Myös musiikkipedagogeja ajatellen sävellys ja sovitustaidot ovat erittäin oleellisia, jos ajatellaan esimerkiksi kuoro- tai bändisovitusten laatimista.

5.3 Musiikin teoria

Karelia-ammattikorkeakoulussa teoria-aineet on jaettu kahteen osaan, rytmiiikkaan ja harmonia/säveltapailuun. Saksassa teoria oli jaettu niin, että erillisinä aineina olivat rytmiiikka, harmonia, säveltapailu/improvisaatio, prima vista sekä kuuntelu. Itse osallistuin vaihtoni aikana näistä harmoniaan ja säveltapailuun/improvisaatioon.

Harmonia oli käytännössä perusteoriaa. Alun perin minun ei ollut tarkoitus osallistua kyseiselle kurssille, mutta koin tarvitsevani kertausta teorian perusasioissa,

joten pyysin päästä mukaan kurssille. Kurssi osoittautuikin todella hyödylliseksi ja opin siellä monia asioita, joita en ollut aiemmin teoriatunneilla koskaan täysin ymmärtänyt.

Opetus oli totutun mukaisesti ryhmäopetusta. Kotitehtäviä oli mukavasti ja niiden suorittamisen luvattiin vaikuttavan kurssiarvosanaan positiivisesti, mikä motivoi niiden tekemisessä. Kurssi oli itselleni pitkälti asioiden kertailua, ja aiheina olivat sointuasteet, välidominantit ja tritonuskorvaukset. Oli kuitenkin todella hyvä, että osallistuin kurssille, koska kun noiden asioiden läpikäymiseen oli varattu kokonainen kurssi aikaa, koin vihdoon tajuavani kyseiset asiat kunnolla.

Opetus oli selkeää, kun keskityttiin vain näihin tiettyihin asioihin ja etenemistahti oli rauhallista. Olen kokenut Kareliassa opetuksessa ongelmaksi tietynlaisen järjestelmällisyyden puutteen, jolloin tunneilla opetetut asiat poukkoilevat aiheesta toiseen. On tuntunut, että ei ole aikaa käydä asioita läpi tarpeeksi perusteellisesti ja varmistaa, että kaikki opiskelijat ovat asian ymmärtäneet. Tähän vaikuttaa suuresti se, että teorian opetusta ei ole jaettu tarpeeksi moneksi eri kurssiksi. Samalla kurssilla käsitellään monia eri asioita ja kokeessa on sekaisin kaikkea.

Säveltäpailu/improvisaatio-kurssilla nimensä mukaisesti harjoiteltiin improvisointia. Opiskelijat oli jaettu ryhmiin niin, että saman pääinstrumentin opiskelijat olivat yhdessä ryhmässä, joten kaikki kanssani samalla kurssilla olivat olivat laulajia. Tämä oli kätevää, sillä näin kurssilla pystyttiin keskittymään kunkin instrumentin kannalta tarpeellisiin asioihin.

Tunneilla laulettiin harjoituksia tietyn opettajan soittaman sointukierron päälle. Liikkeelle lähdettiin siitä, että laulettiin sointujen ääniä niiden nimillä ensin alhaalta ylös tai ylhäältä alas. Seuraava vaihe oli laulaa ääniä aloittaen terssiltä, kvintiltä ja lopulta septimiltä. Tämän jälkeen ääniä laulettiin opettajan kertomassa järjestyksessä lisäten myös soinnun ulkopuolisia ääniä mukaan. Harjoituksia laulettiin yhdessä koko ryhmänä ja välillä tehtiin improvisaatioita yksi opiskelija kerrallaan.

En ole koskaan ollut hyvä improvisaatioissa, ja se on ollut itselleni aina suuri mörkö, jota yrittää välttää viimeiseen asti. Kareliassa improvisaatiota on treenattu lähinnä laulutunneilla opettajan kanssa, mutta se ei ole koskaan ollut erityisen suuressa roolissa, eikä esimerkiksi teorialunneilla ryhmässä siihen ole käytetty juurikaan aikaa. Näin ollen ensimmäisellä tunnilla, kun opettaja kertoikin, että kaikki improvisoivat nyt yhden kierron verran menin lukkoon enkä saanut suustani ensimmäistäkään ääntä. Seuraavalla kerralla olin osannut jo varautua tähän ja onnistuin yrittämään. Kurssin edetessä ja jokaviikkoisen harjoittelun jälkeen tuosta improvisaatiomöröstä alkoi tulla pienempi, ja kurssin lopussa se oli jo lähes kadonnut.

Kurssin koe tehtiin ryhmässä, jossa jokainen improvisoi vuorollaan yhden kokonaisen sointukierron ja seuraava aloitti heti tämän perään. Kokeeseen liittyi myös pieni kirjallinen osio. Itse koin ryhmätilanteen helpompana kokeen tekemisen kannalta, kuin jos olisi pitänyt olla opettajan kanssa kahdestaan. Sellaisessa tilanteessa on heti paljon enemmän paineita, ja huomio tuntuu keskittyvän liikaa itseeni. Ryhmässä tehtynä koe tuntui enemmän normaalilta oppitunnilta, eikä jännittänyt niin paljon.

Mielestäni oli todella hyvä, että teoria oli jaettu moneen eri osioon. Se helpotti teorian osa-alueiden suorittamista ja myös asioiden harjoittelua. Opetus oli selkeää, kun kesken tunnin ei tarvinnut hypätä asiasta toiseen.

5.4 Lauluopinnot

Olin vaihto-opiskelijana kiitollisessa asemassa siinä mielessä, että sain itse ennen lähtöäni vaikuttaa siihen, kenen opettajan opetukseen haluan. Näin sain mahdollistettua sen, että sain juuri sen tyylistä opetusta, jonka koin itselleni hyödylliseksi. Olen ollut aina lähinnä pop- ja jazz-henkisillä opettajilla, mutta haaveilit pitkään pääseväni hieman rock-henkisemmän laulunopettajan oppiin, joita Suomessa tuntuu olevan melko vähän. Oli mahtavaa huomata kohdekoulun opettajiin tutustuessani, että yksi heistä oli juuri sitä mitä olin etsinyt. Yllätykse-

seni opettajia olikin loppujen lopuksi kaksi, joista toisen kanssa keskityttiin enemmän lauluteknisiin asioihin, vaikka käytännössä molemmilla tunneilla pystyttiin käymään sekä taiteellisia että teknisiä asioita läpi.

Lauluopetusta oli pääopettajan kanssa yhteensä 10 kertaa lukukauden aikana, ja opetus toteutettiin 60 minuutin tunteina. Tunnneilla sain pitkälti itse päättää, mitä kappaleita harjoitellaan mutta onneksi opettaja osasi myös ehdottaa kappaleita sen perusteella, millaisten asioiden kanssa koin itselläni olevan ongelmia. Tämä oli mielestäni todella hyvä, koska monesti tuntuu, että itse valitsee tunneille kappaleita, joita on mukava laulaa. On vaikeaa etsiä sellaisia kappaleita, joista olisi oman äänenkäytön kannalta oikeasti hyötyä. Olen monesti aiemmin kokenut turhautumista laulutunteja kohtaan siitä syystä, että en ole kokenut saavani opettajalta tarpeeksi ohjausta, ja omien taitojeni kehittyminen on ollut täysin omalla vastuullani ilman, että olen voinut saada siihen oikeasti apua.

Olin onnistunut opettajan valinnassa todella hyvin, ja kuten olin ajatellut, oli hän omiin tarpeisiini juuri oikeanlainen opettaja. Omassa äänenkäytössä vaivanneet lähtivät pitkästä aikaa rullaamaan siihen suuntaan, mihin olin jo kauan toivonut niiden menevän. Koin saavani pitkästä aikaa oikeasti neuvoja ongelmien ratkaisuun enkä keinoja niiden kiertämiseen.

Toisen opettajan kanssa 60 minuutin tunteja oli vähemmän, yhteensä 8 kertaa, mutta näiden lisäksi oli myös kaksi 90 minuutin ryhmätuntia, joiden aiheina olivat hengitys ja tuki sekä rekisterit. Tämän opettajan tunneilla käytettiin hyvin paljon ihan konkreettisia apuvälineitä, kuten erilaisia juomapillejä ja ilmapalloja, hahmotamaan laulutekniikkaa. Olen aina ollut huono käyttämään mielikuvia osana tekniikan harjoittamista, joten oli mukavaa saada avuksi välineitä, joilla pystyi tuomaan laulamisen teorian fyysiseksi kokemukseksi. Sain näillä tunneilla todella hyviä vinkkejä ja konkreettisia apuvälineitä oman tekniikan harjoittamiseen.

Yleisesti laulutuntien rakenne oli samanlainen, kuin mihin olen tottunut Suomessa. Ensin tehtiin äänenavauksia ja sen jälkeen siirryttiin tunnin pääaiheeseen. Olen ollut opintojeni aikana hyvin monilla eri laulunopettajilla myös Suo-

messa, ja voisin tässä vaiheessa todeta, että pääasiassa käytännöt tuntien suhteen ovat samanlaisia, mutta tavat opettaa riippuvat hyvin paljon opettajasta. On sanomattakin selvää, että opettajalla on suuri vaikutus siihen, millaisena opiskelija kokee instrumenttinsa opiskelun. Varsinaisesti se, että opiskelin laulua Saksassa, ei luultavasti ollut ratkaisu ongelmiini, vaan se, että sain sellaisen opettajan, joka ymmärsi minua ja osasi auttaa.

Se, että tunsin saavani apua lauluun liittyviin ongelmiini, oli itselleni hyvin tärkeää. Pääinstrumentin hallinta on kuitenkin suuri ja tärkeä osa musiikin opiskelua ja luokäsitystä omasta muusikkoudesta. Jos kokee olevansa hukassa oman instrumenttinsa kanssa, kokee silloin olevansa hukassa myös muusikkona. Kokemus siitä, että instrumenttini toimii siten kuin se itselleni on tärkeää, kohottaa itsetuntoani laulajana. On paljon miellyttävämpää laulaa, kun ei tarvitse miettiä, onnistuukohan tämä.

6 Pohdinta

Vaihto-opiskelu oli käytännön tasolla pitkälti sitä mitä olin sen odottanut olevan. Musiikillinen osaamiseni taas parani paljon enemmän kuin olin etukäteen ajatellut. Jos ajattelen omaa muusikkouttani ennen vaihtoon lähtöä ja sen jälkeen, ero on huomattava. Tuntuu, että lähdin vaihtoon epävarmana harrastelijana ja kotiinpaluun jälkeen uskallan kutsua itseäni muusikoksi. Se, että uskalsin säveltää omia kappaleita ja esitellä niitä muille, tuntui huimalta kasvulta entiseen verrattuna. Sama pätee myös muiden edessä improvisointiin. Molemmissa on kyse siitä, että löysin vaihdon aikana lisää itsevarmuutta muusikkona. Ylitin itseni monilla tavoilla musiikin saralla, ja olen kehityksestäni todella ylpeä. Tulevaisuuden kannalta näillä asioilla on hyvin suuri merkitys, kun ajatellaan muusikon ammattia. Oman muusikkouteni kehittymiseen ja motivaation uudelleen löytymiseen vaihdolla oli siis hyvin suuri positiivinen vaikutus.

Opintojani ajatellen kaikki meni myös suunnitellusti. Sain suoritettua vaihtoni aikana kaikki puuttuvat opintojaksot ja valmistun sen johdosta suunnitellusti keväällä 2019. Ilman vaihto-opiskelua minulla olisi ollut hankaluuksia saada kasaan tarvittava määrä opintoja, koska kurssitarjontaa Karelia-ammattikorkeakoulussa ei ole enää riittävästi. Suoritin vaihdossa ammatillisia valmiuksiani kehittäviä kursseja, joita en olisi pystynyt Kareliassa suorittamaan.

Vaihto-opiskelun aikana näki paljon selkeämmin puutteet ja kehittämiskohteet omassa korkeakoulussaan. Karelia-ammattikorkeakoulussa olisi ollut paljon parannettavaa musiikin opintojen suhteen ja monessa asiassa olisi voinut ottaa mallia vaihtokohteestani. Moni parannus olisi ollut ihan pienistäkin asioista kiinni. Nyt se on toki liian myöhäistä, kun koulutus on loppumassa. On hankalaa vertailla eroja Suomen ja Saksan välillä musiikin opetuksessa, kun lähtökohtaisesti vertailtavaa olisi varmasti musiikin opetuksessa Suomen sisälläkin. Luulen, että opetukseen liittyvät asiat ovat hyvin pitkälti kiinni koulusta ja opettajista. Opiskelu yleisesti oli kuitenkin hyvin samanlaista kuin Suomessa.

Yksi tavoite vaihdon aikana oli kielitaidon parantaminen, mikä oli myös syy saksankieliseen maahan lähtemisessä. Olin ajatellut, että vaihdon jälkeen pystyisin puhumaan saksaa ainakin jollain tasolla sujuvasti. Kuitenkin, kun opetus ja muiden opiskelijoiden kanssa keskustelu tapahtuivat lähinnä englanniksi, jäi saksan kielen harjoittelu hyvin vähälle. Koen silti, että myös kielen kuuleminen päivittäin auttoi jonkin verran, ja ymmärrän saksaa vaihdon jälkeen enemmän kuin ennen sitä. Tavoitteeseeni tässä asiassa en kuitenkaan ihan päässyt, ja puhumiseen kaipaaisi edelleen lisää varmuutta.

Joillekin vaihto-opiskelu on varmasti ammatillisen kasvun lisäksi myös suuri henkisen kasvun paikka, varsinkin jos vaihtoon lähtee hyvin nuorena. Yhtäkkiä ollaankin hyvin kaukana omasta perheestä ja joudutaan tulemaan toimeen oikeasti ihan omillaan. Itse koin, että olin ehkä kokenut oman henkisen kasvuni aiemmalla opiskeluihin liittyvällä harjoittelujaksolla ulkomailla. Tällä kertaa kasvu painottui pitkälti ammatilliseen osaamiseen ja oman muusikkouden löytymiseen. Monet ammatilliseen kasvuun liittyvät asiat tapahtuvat tietenkin myös henkisellä puolella, ja onkin ehkä hankala erottaa näitä toisistaan. Kuitenkin, jos ajattelen asiaa

muusikkouden ulkopuolelta, en koe muuttuneeni varsinaisesti ihmisenä enkä opinut itsestäni juurikaan uusia asioita. Pääsin kuitenkin näkemään ja kokemaan paljon uutta matkustelun kautta, joten tulin takaisin monta kokemusta rikkaampana.

Erasmus+ tarjoaa hyvät puitteet lähteä tutustumaan maailmaan ja kokemaan uutta opiskelun ohella. Omalla kohdallani tietynlainen mielikuva yhteisöllisestä vaihto-opiskelukulttuurista jäi täyttymättä, ja osittain ehkä siitä syystä, että olin vaihtokouluni ainoa vaihto-opiskelija. Erasmus-ohjelmaan liittyen tutustuin lähinnä muihin suomalaisiin vaihto-opiskelijoihin, ja heihinkin törmäsin ihan vahingossa, koska en saanut tietoa lukukauden alun verkostoitumistapahtumista. Luulen, että Erasmus-toiminta on aktiivisempaa yliopistojen puolella. Sain kuitenkin paljon uusia tovereita myös vaihtokouluni opiskelijoista, joten en missään tapauksessa kokenut itseäni ulkopuoliseksi tai yksinäiseksi vaihtoni aikana.

Kokonaisuudessaan vaihto oli hieno kokemus, ja suosittelenkin vaihto-opiskelua lämpimästi kaikille, joita ajatus yhtään kiinnostaa. Ei kannata pelätä liikaa sitä, miten tulee pärjäämään, koska asioilla on tapana järjestyä. On hankala kuvitella, että vaihto-opiskelusta selviäisi ilman, että pystyy kehittymään jollain elämänsä osa-alueella.

Lähteet

- Asikainen, L. 2018. Muutto! Hallo aus Freiburg! 22.11.2018. <https://halloausfreiburg.wordpress.com/2018/11/22/muutto/>. 2.4.2019.
- Asikainen, L. 2019. Vaihto-opiskeluni pähkinänkuoressa. Hallo aus Freiburg! 19.3.2019. <https://halloausfreiburg.wordpress.com/2019/03/19/vaihto-opiskeluni-pahkinankuoressa/>. 2.4.2019.
- Citypopulation. 2019. Germany. Baden-Württemberg. All Cities & Communes. Freiburg im Breisgau. Details. <http://www.citypopulation.de/Deutschland-BadenWuerttemberg.html>. 11.3.2019.
- Erasmus+. 2018. About Erasmus+. <https://www.erasmusplus.org.uk/about-erasmus>. 13.9.2018.
- EVTEK-ammattikorkeakoulun opinto-opas. 2018. Opiskelijapalvelut. Kansainväliset asiat. Opiskelijavaihto. Sopeutuminen vieraaseen kulttuuriin, ”kulttuurishokki”. <http://opinto-opas.evtek.fi/4450.html>. 13.9.2018.
- Hochschule für Kunst, Design und Populäre Musik. 2018. University. About hKDM. <https://www.hkdm.de/en/university/about-the-hkdm/>. 17.9.2018.
- Hochschule Macromedia. 2018. Standorte. <https://www.macromedia-fachhochschule.de>. 17.9.2018.
- Hochschule Macromedia. 2019. Standorte. Campus Freiburg. Willkommen in Freiburg. <https://www.macromedia-fachhochschule.de/standorte/campus-freiburg.html>. 11.3.2019.
- Karelia-ammattikorkeakoulun opiskelijaportaali. 2018. Kansainvälisyys. Rahoitus. Erasmus+. <https://student.karelia.fi/fi/kansainvalisyys/ohjelmat/Sivut/erasmus.aspx>. 13.9.2018.
- Karelia-ammattikorkeakoulun opiskelijaportaali. 2018. Kansainvälisyys. Vaihdon vaiheet. Ennen vaihtoa. <https://student.karelia.fi/fi/kansainvalisyys/vaihtoprosessi/Sivut/ennen.aspx>. 13.9.2018.
- Pekonen, M. 2005. Huilunsoitonopiskelijan lukuvuosi Belgiassa. Opinnäytetyö. Musiikin koulutusohjelma. Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulu.
- Salonen, P.I. 2010. Rohkeasti maailmalle. Helsinki: Talentum.
- Study.EU. 2019. The 10 oldest universities in Germany. <https://www.study.eu/article/the-10-oldest-universities-in-germany>. 11.3.2019.